

RÖSTLÄGET

En tidskrift för Röstforum / Oktober 2016

Allt från årsmötet
i Göteborg
och mycket mer

Innehåll

Ordföranden har ordet	sid 2
Redaktören har ordet	sid 3
Röstforum Stockholm	sid 3
Medverkande	sid 4
SNACK - om lärarrösten	sid 5
Tolkningens tillblivelse	sid 6
Gosskörsfestivalen i Rättvik	sid 9
Årsmötet på Artisten	sid 10
Årets examensarbete	sid 12
Lovtal till intet	sid 14
Den elastiska rösten	sid 15
Förstår du vad du sjunger?	sid 16
Operaimprovisation	sid 17
Röstens möjligheter	sid 18

Röstläget (ISSN 1103-3983) är medlemstidskrift för Röstforum Riks och utkommer två gånger årligen. Redaktör och ansvarig utgivare är **Iwa Sörenson**, Högbergsgatan 26B, 116 20 Stockholm, 08-643 96 62. Layout **Hans Linden**, Skördevägen 138, 352 53 Växjö, 070-380 34 54,

Inloggningsuppgifter till medlemssidan på www.rostforum.se:

användarnamn: **blomster**
kod: **spraket**

RÖSTFORUM RIKS STYRELSE

Agneta Stolpe	Nordibyn 35	780 54 Äppelbo	070-562 70 88	info@agnetastolpe.se	ordförande
Laura Enflo	Mörbylund 11	182 30 Danderyd	0702-25 53 35	lenflo@kth.se	sekreterare
Petra Valman	Plommonvägen 131	741 31 Knivsta	073-833-25-32	petra.valman@gmail.com	
Staffan Morén	Södra Parkvägen 3	756 45 Uppsala	073-831 84 71	doktormoren@hotmail.com	
Ann-Marie Rydberg	Viktor Rydbergs gata 30	412 57 Göteborg	0706-58 42 38	ann-marie.rydberg@comhem.se	vice ordförande
Anne Johansson	Gamla Björlandavägen 94	417 21 Göteborg	0705-46 58 77	anne@evensen.org	kassör och matrikelansvar
Kristina Lund	Rörgatan 12	752 21 Uppsala	070-687 24 00	kristina.lund@smi.se	
Susanna Whitling	Bokhållaregången 1 C	224 60 Lund	0733-16 33 09	susanna.whitling@med.lu.se	facebook
Örjan Gotensjö	Karlbergsvägen 47 B	113 35 Stockholm	0701-71 56 30	info@vokalkraft.nu	hemsida

Röstforum Riks hemsida finner du på www.rostforum.se

Röstforum Riks postgirokonto är **449 41 58-1**

Deadline för manus till Röstläget är 15 maj resp 1 januari.

Annonskostnader

	Icke medlem	Medlem
Baksida	1.500 kr	1.250 kr
Omslagets insidor	1.250 kr	1.000 kr
Helsida i tidskriften	1.000 kr	750 kr
Halvsida i tidskriften	750 kr	500 kr
Kvartssida	400 kr	300 kr

Manuskript

Röstläget vänder sig till alla som är intresserade av rösten, professionella som amatörer. Bidrag till tidskriften bör utformas i enlighet med de riktlinjer för författare som kan beställas från redaktören.

Tryckt

hos
Abriss tryckeri
Jonas Abrahamsson
Mastgatan 24
462 55 VÄNERSBORG
Mobiltn 070-657 80 00

Ordföranden har ordet

Först lite info...

Röstforum ska verka för att sprida kunskap, stimulera forskning och vara ett samlande nätverk för alla som är intresserade av människorösten – yrkesmässigt eller privat.

Det gör vi främst genom tidningen Röstläget, lokal-

föreningars aktiviteter och en årlig riksstämma. Röstforums riksstämma är ett fantastiskt forum där vi röstentusiaster möts, utbyter kunskaper och erfarenheter och får ny inspiration.

Vårens Riksstämma, på Högskolan för Scen och Musik i Göteborg, hade temat "Den närvarande rösten" och bjöd på många intressanta föreläsningar, seminarier och work-shops. Vi kom från olika delar av Sverige och togs väl om hand av stämmans suveräna arrangör Röstforum Väst. Läs mer från Riksstämman i tidningen.

Boka 6 - 7 maj för nästa års riksstämma! Då ses vi i Stockholm på Kungliga Musikhögskolan (KMH) i deras nya fantastiska lokaler. Ta en titt redan nu <https://www.kmh.se/kmh2016>. Arrangörer för Röstforums Riksstämma 2017 är KMH och Röstforum Stockholm. Mer info kommer i vårens Röstläget och på Röstforums hemsida.

Tidningen Röstläget har hittills kommit i postlådan. Efter en tids diskussioner om tidningens form har nu medlemmar med e-postadress via sin lokalförening fått frågan hur man i fortsättningen vill få sin tidning, i pappers- eller digital form. Efter som medlemsavgifter är våra enda intäkter så gäller det att prioritera och använda pengarna på bästa sätt. Ett sätt är att minska utgifter för utskick. Många bäckar små...

Har du glömt eller av andra skäl missat att betala medlemsavgiften 2016 så har du chansen än. Årsavgiften är 275 kr och information om vart du betalar in hittar du på hemsidan <http://rostforum.se/rostforum/bli-medlem/>.

Är du osäker på vilken lokalförening du tillhör så välj **Röstforum Stockholm**, som även fungerar som "rikstäckande" för oss utan en lokalförening i närheten. Röstforum Stockholm har **Bg 599-0387**.

Idag är vi ca 500 medlemmar. Blir vi fler kan vi göra rösten hörd på fler sätt. Förbundsstyrelsen och styrelsen i din lokalförening tar gärna emot frågor, idéer, synpunkter som kan göra Röstforum tydligare och bättre. Vi ska alla känna oss delaktiga och självklart kunna svara på frågan "Vad är Röstforum bra för?" Så fundera på vad Röstforum kan göra för dig och vad du kan göra för Röstforum.

... sen några tankar.

Avslutningsvis vill jag berätta om en annan skrift som då och då dimper ner i min postlåda. Den handlar om ledarskap. Förutom de vanliga uppmaningarna om att våga utmana sina rädslor, tänka nytt och vara den bästa versionen av sig själv får jag veta att de mest framgångsrika cheferna är chefer med mycket luft i sina kalendrar, de som fångar tillfällena i stunden, använder sitt sinne för tajming och förmåga att ta vara på de oplanerade mötena (studie av professor *John Kotter*). Jag läser också att lycka är en av de verkliga framgångsfaktorerna och att människan är som mest kreativ då hon fått ägna en stund åt dagdrömmeri (enligt Stanfordforskaren *Emma Seppälä*). Intressant, eller hur?

Vi är alltså inte per definition onyttiga då kalendern inte är full, då våra tankar far iväg åt oplanerat håll eller då vi tar en skogs promenad för att andas. Mellanrum behövs! Planering och effektivitet i all ära, men låt oss också öppna upp för det oplanerade och ta vara på vardagslyckan.

Ha en härlig höst! Vi ses på KMH i maj – om inte förr.
Agneta Stolpe

Hela styrelsen samlad, förutom Susanna Whitting som icke kunde närvara. Ja, ordföranden befinner sig utanför bilden. Eller överst på den här sidan, om man så vill.

Redaktören har ordet

Kära läsare!

Så är det dags igen! Varje höst ska texter och bilder från vårens begivenheter bakas ihop till det som ska bli höstnumret av Röstläget. Den som av olika skäl inte kunde närvara på årsmötet ska åtminstone få skriftliga referat av det som har sagts och bilder från seminarier och mingel.

Det här numret innehåller några viktiga nyheter: i år har jag breddat intaget av material, så att även sådant som inte förekommit på våra egna möten ska kunna komma med. Skälet är att jag önskar få den här tidningen att ge en fylligare bild av vad som händer i röstsverige, även om det ändå bara blir ett axplock.

Den andra nyheten är en liten presentation av de medverkande skribenterna, för även om många av oss känner varandra, så vet vi inte alltid så mycket om varandra.

I det här numret finns alltså material från vårens stora

årsmöte i Göteborg, SNACK om lärarrösten i Stockholm, och en temadag om tolkning (musikalisk och textlig) som genomfördes i våras av Dagmar Gustafsons Elever tillsammans med Röstakademin. En pianist, en sångare och en tonsättare gav sin syn på vad tolkning är ur olika aspekter.

I andra föreningar pågår också stor aktivitet: SSTPF (Svenska Sång- och Talpedagogförbundet) kommer att stå som värd för den internationella röstpedagogkongressen ICVT i Stockholm nästa sommar. Länk till evenemanget och anmälan är : icvt.2017.com
Något att hålla ögonen på.

Den här tidningen är Röstforums tidning i den bemärkelsen att det är vi tillsammans som tillhandahåller materialet, och jag ser gärna att innehållet har både bredd och spets, är inspirerande, och i bästa fall ger nya insikter och kunskaper. Vi har delvis olika kompetenser och delar med oss till varandra. Så kom gärna med förslag, tips och annat. Tillsammans blir vi både gladare och klokare!

Iwa

Vad händer i Röstforum Stockholm?

Vi siktar på tre Snack-kvällar i höst! De kommer att ligga på olika veckodagar och förhoppningsvis locka många av våra medlemmar.

Vi startade redan torsdagen den 15 september med en kväll kring ämnet *Om musikens betydelse för hälsan i praktik och teori*.

Vi som arbetar med människors röster, pedagoger, terapeuter och läkare, får ofta bevis på ökad glädje och större välbefinnande hos dem vi hjälper. Numera finns ju också mycket forskning på området som stöder detta. Bl a vid Karolinska Institutet i Stockholm. Där finns professor em *Gunnar Bjursell* som driver projektet *Den kulturella hjärnan* (kulturellahjarnan.se)

Han kommer tillsammans med *Sean Kelly*, körledare för *Stockholm Sjunger*, att leda ett samtal kring dessa frågor. Vi ska också få sjunga med Sean!

Onsdagen den 26 oktober är det så dags för en trogen Röstfrämjandet/Röstforum-medlem, nämligen *Berit Norberg*, att leda vårt Snack. Hon har framgångsrikt under många år arbetat med röstprofessionella i metoden *Bones for life*. Det är en utvecklad och tillämpad form av *Feldenkrais*, som många av oss säkert känner till. Det ska bli spännande att prova på och få veta mer om denna metod och dess kopplingar till rösten!

Det Snack om fysisk träning och röst som aviserats till november får skjutas på till våren. Vi kommer att ordna ett annat innehåll för den kvällen. Håll utkik på hemsidan för datum!

Vi vill gärna öka vårt medlemsantal! Ett led i detta är att Du som kommer på ett Snack kan ta med dig en gäst gratis! Någon som är intresserad av kvällens program, vill prova på och kanske också gå med i föreningen!

Styrelsen kommer att arbeta vidare med att på olika sätt (streaming, filmning...) göra Snack-kvällarna tillgängliga för er som bor ute i landet. Det känns väldigt angeläget och torde i de flesta fall vara möjligt att genomföra med den teknik som finns idag.

Styrelsen skulle också vilja inspirera dig att, där du finns, samla röstintresserade och arrangera egna kvällar kring något tema. Kanske bjuda in en föreläsare, ordna en diskussionskväll kring något tema, lyssnarkvällar, problemlösningskvällar....Man behöver inte alltid tänka så ambitiöst - bara träffas och utbyta erfarenheter kan vara nog så givande och roligt. Vi vill uppmuntra sådana initiativ och har därför i år en liten post i budgeten för "Medlemsinitierade aktiviteter". Där kan man söka ekonomiskt bidrag. Gör det!

Jag önskar er alla en härlig höst!

MargaretaThalén

Ordförande Röstforum Sthlm

Inloggningsuppgifter till medlemssidan på www.rostforum.se:

användarnamn: **blomster**
kod: **spraket**

Medverkande i höstnumret

Elisabeth Belgrano

Konstnärligt forskande sångerska med passion för tidig fransk och italiensk vokal musik. Utbildad och disputerad vid Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet. Boende på Öckerö i Göteborgs norra skärgård. Berör och berörs genom/av motsägelser - både små och stora gester, däribland poesi, klanger och vokala/filosofiska ornament. Bejaktar möjligheter, drömmar och utmaningar som bidrar till förändring och omvandling. Tror på rösten som medaktör i en bättre och godare värld.

http://konst.gu.se/artmonitor/avhandlingar/elisabeth_belgrano

Sara Wilén

Sara Wilén, operaimprovisatör, doktorand, lärare och handledare på Musikhögskolan i Malmö, Operaimprovisatörerna och Impromans. Har världens roligaste jobb i lekfulla möten med nyfikna, skapande sångare och musiker. Bor i en lummig del av Malmö tillsammans med familj och två ostyriga katter.

Stina Otterberg

Stina Otterberg är född 1972. Hon är författare, fil.dr. i litteraturvetenskap och kritiker i Dagens Nyheter. Hon är också körsångare sedan många år och sjunger just nu i Gustavi Vokalensemble i Göteborgs Domkyrka.

Hennes bok Älska, dricka, sjunga, leva, dö: en essä om Erik Axel Karlfeldt handlar bland annat om sångens stora betydelse för Karlfeldts diktning. Boken tilldelades Göteborgs stads Litteraturpris 2015 och Föreningen Gnistans Konststipendium 2014.

Maria Lindberg Kransmo

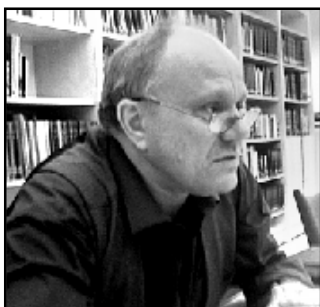
Driver sångstudio MLK Voice Studio i Göteborg. Sång- underhållning, sång- träning, röstcoaching, talträning, föreläsningar om röstvård, event- konferencier, Master Class om sångtekniker, musikteori på grund- nivå, kördirigering, gruppssång med mera. <http://www.mlkvoicestudio.com>

Margareta Raab

Margareta Raab är organist i Uppsala domkyrka, ordförande i Svenska kyrkans gosskör-förening samt konstnärlig ledare för Uppsala domkyrkas flickkör och gosskör. Utbildad vid Geijerskolan i Ransäter och KMH i Stockholm. I 15 år arbetade hon som kyrkomusiker och körledare i Oscarskyrkan i Stockholm. Margareta har medverkat vid ett stort antal TV-, radio-, och CD-inspelningar samt genomfört körturnéer i Sverige och utomlands.

Tolkningens tillblivelse

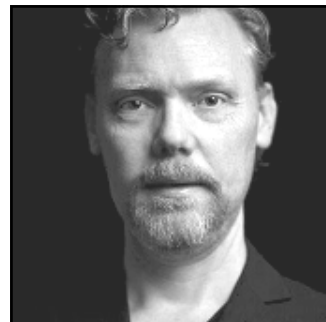
Jonas Forssell

Operakomponist och nybliven doktor i opera. Aktuell med avhandling "Textens transfigurationer."

Magnus Svensson

Mångsidig pianist som vid sidan av egna konserter och konserter med orkestrar arbetar mycket tillsammans med sångare.

Karl-Magnus Fredriksson

Opera- och konsertsångare, sångpedagog, tonsättare och ledamot av Musikaliska Akademien.

SNACK

15 mars 2016
Om lärarrösten

EN FRAMGÅNGSRIK RÖSTVÅRD

Kajsa Söderlundh i samarbete med Christine Ericsson på SU. Hur ska röstvården på SU bedrivas? Vad är en framgångsrik röstvård?

Kajsa berättade inledningsvis att när hon tidigare arbetade med mäniskor började hon undra varför de talar som de gör. Detta ledde till studier i Feldenkreis, som syftar till skonsam kropps- och röst användning.

I dag har hon huvudansvar för lärarstudenternas röstvård på institutionen för språkdidaktik på Stockholms universitet.

Hon ser rösten ett arbetsverktyg. Lärarens röst är mycket betydelsefull och påverkar vad studenterna uppfattar och intresserar sig för. Med rösten kan man sortera. Slutsatsen är att alla lärare borde ha kontinuerlig röstvård. Studier från Åbo i Finland (Susanna Simberg) visar att studenternas röster är sämre efter första VFU. VFU är förkortning för verksamhetsförlagd utbildning, och ingår i den praktiska utbildningsdelen.

För att det ska fungera bra bör röstvård vara obligatoriskt och poängsatt och få tillräcklig undervisningsvolym. Innehållet måste anpassas och ämnet måste förankras i examensmålen och VFU-dokument. Röstvården måste alltså anpassas just till lärarstudenterna och läraryrkets krav. Målet är en pålitlig, funktionell stämma, som samtidigt har estetiska kvaliteter.

Bäst är när undervisningen ges i grupp med minst två lärare. Det visar sig att i gruppen kan studenterna hjälpa varandra.

En kort historisk tillbakablick visar att 1980-90 hade alla lärarkategorier utbildning i röstvård. Man satsade på lärarens personlighet och röst. Ämnet var poängsatt och det fanns 5-6 röstlärare. Undervisningen bedrevs med storföreläsning + workshops + uppföljning. Från 1990-2001 hade ämnet i början ganska mycket tid. Även lärare i yrkesgymnasiet omfattades av undervisningen.

I mitten av 1990-talet skedde en förändring och ämnet blev en 0-poängare. Detta påverkade statusen gentemot andra ämnen. En av anledningarna till detta var att man tänkte att med den nya tekniken behövde man inte tala så mycket (!).

2001 kom ny lärarutbildning. Röst- och tal fanns bara i liten omfattning. 2008 införlivades lärarhögskolan i SU. Röstvården placeras på institutionen för språkdidaktik.

Hur lär man sig om rösten?

Man måste vara klar över de yrkesspecifika kraven och ha en grundläggande kunskap om själva instrumentet. Dessutom förståelse för den egna kroppen och hur man kommunicerar. Man behöver också ha tillgång till en lärare så att man kan öva och skapa sunda röstvanor. Det är viktigt att veta varför man ändrar något.

Lärare är överrepresenterade när det gäller arbetsrelaterade röststörningar. Samtidigt kan

behövs mer pengar!!

Ordförande Agneta Stolpe har fått uppdrag att skriva en bok. Helst vill hon göra en antologi där många kommer till tals.

Olika språk lockar fram olika sätt att använda rösten.

Svårt för skådespelare att växla mellan tal och sång - de känner sig nakna när de sjunger. Viktigt för lärare i NA-ämnena att kunna tala, inte bara för lärare i språk.

SFI-lärarna borde också vara en stor målgrupp!

VIM Verbal Instruktions-Modell. Studenterna lär sig jobba med sig själva.

Arbetsrelaterade röststörningar. Lärare överrepresenterade när det gäller arbetsrelaterade röststörningar. Det är viktigt att det klassas som arbetsskada. Man måste arbeta praktiskt, det räcker inte med föreläsningar.

Det kom en forskningsrapport 2011. Då trodde man allt skulle bli bättre. Beställ foldrar från Arbetsmiljöverket! Företagshälsovården vet inte allting!

I grundskolan satsar man generellt på språket. Hur får man ihop röstvården med språket? Ibland är röstvården kopplad till språk, ibland till musik. Eftersom röst är tvärvetenskapligt är det svårt att placera röstvård någonstans.

Finns det något bra exempel i Sverige? Umeå. Vid Umeå universitet finns logoped som kan lärarutbildning. De har en bra teknisk modell. 3 stud i röstlab. som pratar in text. Sedan får de ett ark med grafer. De får ett förklarande samtal kring hr man kan tolka den här utskriften. Dyrt men bra. Kostnaden betalas av lärarutbildningen i Umeå, så det ligger inte på en institution.

I Sthlm finns ingen lärarhögskola kvar - allt ligger under universitetet. Lärarna ska få med mycket på lite tid. Ska röstvården bli poängämne måste något annat tas bort eller minskas. Man ska inte bara vara problemfokuserad i röstvården, utan även möjlighetsfokuserad. Röst i ledarskap mm.

Barnen lär sig mindre när läraren pratar sämre.

Svårt idag att sälja in föreläsning om lärarrösten. Det är också för privat att säga att man har ett röstproblem. Man pratar inte om det.

Anteckningar Iwa Sörenson

det finnas en underrapportering – det kan kännas för "privat" att erkänna att man har röstproblem. Men röstproblem hos lärare är en arbetsskada, så det är viktigt att åtgärda genom praktiskt arbete med övningar. Föreläsningar räcker inte.

Alla arbetsskador har ekonomiska konsekvenser, men det verkar inte finnas några siffror framtagna när det gäller kostnaden för lärares röstproblem.

Att poängsätta röstvården i lärarutbildningen skulle innebära att något annat ämne måste maka på sig, och det kanske inte är realistiskt. Bättre är att använda de resurser vi har, exempelvis de foldrar som arbetsmiljöverket har gett ut.

På nätet finns dokument att ladda ner och sprida, gärna till SFI-lärarna.

För nedladdning:

Arbetsmiljöverkets foldrar - <https://www.av.se/sok/?qry=rösten>

"Retoriklek i förskolan" - <http://slovakoptours.com/2015/02/01/retoriklek-i-frskolan-pdf-epub-txt-ladda-ner-e-bok/>

Vad kan då Röstforum göra? Man arbetar med samordningsgruppen på SU. Som alltid

Tolkningens tillblivelse

Temadag om tolkning av musik och text 20 februari 2016

Den 20 februari genomfördes en temadag anordnad av Dagmar Gustafsons Elever i samarbete med Röstakademien. Platsen var Egebysalen på SMI, och titeln var Tolkningens Tillblivelse. Syftet var att belysa olika sätt att se på tolkning och försöka beskriva hur man kan arbeta med musik och text för att nå fram till en tolkning. Intresset var stort och Egebysalen välfylld.

Hur ser processen ut när man arbetar med en sång? Är texten eller musiken utgångspunkten, och hur gör man om de ger motstridiga impulser?

Som föreläsare hade vi Stina Ekblad, Jonas Forssell, Karl-Magnus Fredriksson och Magnus Svensson, som berättade om olika sätt att närma sig ett material. Klingande exempel på tolkning fick vi genom att höra Håkan Hagegård och Åsa Bäverstam ha masterclass med några sångare. Här följer utskrifter från Jonas Forssell, Karl-Magnus Fredriksson och Magnus Svensson.

Karl-Magnus Fredriksson

Det här med att tolka en sång eller en aria är nästan omöjligt att beskriva eftersom det är så många parametrar som måste stämma överens och som spelar in.

Om man har en aldrig sjungen text, exempelvis Jag vandrar ensam genom livet, som har fått en liten munter melodi, så kommer tolkningen att påverkas till en positiv upplevelse. Men om det är något annat jag vill uttrycka, så kanske jag måste ändra mitt uttryck. Om en tonsättare har skrivit en munter melodi, ska jag då låta glad? Även om texten inte är det?

När man tar sig an en sång eller aria är man så beroende av vad tonsättaren har tänkt och tyckt, så att texten faktiskt kan bli underordnad. Det här är ibland ett problem, ibland ganska häftigt. *Greve Luna* i *Verdis Trubaduren* sjunger glatt att han vill döda Manrico. Hurtfrisk musik till hemsk text blir ganska dubbelbottnat.

Rösten har en förmåga att färga melodin så att den kan lägga till sorg och vemod. Ibland kan jag tycka att sångare missar det där och att det därför låter lite likadant hela tiden. Man kan höra sångare sjunga "jag älskar dig" och "jag ska döda dig" med samma röstfärg, och det kan låta märkligt. Vi har ju röstteknik att använda oss av.

Det där med text har jag blivit impregnerad med av *Erik Saedén*. Att behandla texten medvetet är viktigt – det finns ju så många sätt att säga saker på. I svenskan kan vi säga samma mening men med olika betoning vilket ger olika betydelser.

I sången är det tonsättaren som beslutar var betoningen finns. Ibland träffar man på tonsättare som haft en väldigt bra melodi till att börja med och så måste de på något sätt ha en text till den. Då kan man märka att texten liksom är monterad på en bra melodi och blir som ett stöd hjul till melodin. Även stora tonsättare har tonsatt mediokra texter.

I de fallen är det inte lika lockande att hålla på med texten. Men vissa texter har överlevt just för att de är tonsatta.

Sedan finns förstås vokaliser, där melodin får vara texten och förmedla en känsla eller en stämning.

När det handlar om tempo uppfattar vi ofta ett långsamt tempo som mera sorgligt. Ett ändrat tempo kan ändra totaluppfattningen av sången.

Eftersom tolkning är mångfacetterat och kan förändras över tid kan en sång som man har sjungit under många år upplevas på ett annat sätt senare i karriären.

Som person har jag andra erfarenheter nu och sjunger exempelvis *Stenhammars I skogen* lite rörligare än när jag var ung. Det blir som två olika sånger beroende på tempot. Lyssnar man till gamla tonsättare som de spelas på självspelade instrument så är också ofta tempona snabbare än vi idag tänker oss i dag.

I det grundläggande arbetet med tolkning är det intressant att titta närmande på tonsättare och textförfattare om man har möjlighet till det. Vad hade de för bakgrund? Hur gamla blev de? Hur levde de? Vad ville de berätta?

Sedan sker också en tolkning vid själva framförandet. Då har det betydelse vilka man har framför sig i publiken. Vad får man för respons? Tillfället och ögonblicket påverkar.

Tolkningen är som livet självt – det förändras ju från dag till dag, från år till år.

Fråga: Hur lång tid tar det att komma fram till en övertygande tolkning?

K-M F: Det kan ju vara på en gång, beroende på hur det är skrivet. Ibland är text och musik uppfunna i samma stund. Men om sången känns ofullständig i sig ibland måste man ibland uppfinna en tolkning.

I atonal musik har man inte melodi på samma sätt. Där kan det vara ett annat förhållande mellan text och musik.

Vissa sånger målar texten som exempelvis *Stenhammars Vid fönstret* där musiken illustrerar i ganska hög grad med kyrkklockor och annat. Och när det handlar om texten är det också väldigt spännande om man har möjlighet att höra hur textförfattaren själv har läst sin text.

- Hur lär man sig? En del läser först texten, en del startar med musiken. Jag försöker köra en sorts dubbelkommando och även göra en tonartsanalys och fundera på vad tonarterna betyder för just den tonsättaren.

Jag skriver också själv både text och musik. Ibland kommer det ena före det andra men det finns ingen given ordning. Skriver man däremot opera får man ju ett libretto.

När det handlar om framföranden av min egen musik har jag varit med om att den gestaltats på ett sätt dom jag inte avsett och jag kan då konstatera att det blev så annorlunda jämfört med vad jag hade tänkt mig. Inte mycket, men det har ibland låtit mycket gladare än jag tänkt mig.

Fråga: Är det inte viktigt vilken inställning tonsättaren hade till dikten? Om man vet det är det mycket lättare.

K-M F: Ja, textförfattaren och tonsättaren kan ha olika uppfattning om texten. Man kan ju jämföra texter som är tonsatta av flera tonsättare och se hur de har valt.

Fråga: - Jag tänker på förhållandet mellan text och musik. När man sjunger en romans utgår man ju från en text som faktiskt hade ett annat syfte ursprungligen, ett verk som hade en egen identitet. Ett libretto däremot är ju avsett att

Forts på nästa sida

Jonas Forssell

De senaste fem åren har jag arbetat som doktorand på operahögskolan, och i dag tänker jag bara tala teori om tolkningen. Detta blir därför ett rätt "gubbigt" föredrag om vetenskapsteori (därför att det framförallt är "gubbar" som ägnat sig åt detta - åtminstone i forntid!).

Något decennium in på 1800-talet började man intressera sig för källforskning när det gäller musik och samtidigt för vetenskapsteori. Man ville hitta dokument för att belägga historien snarare än att skriva den som en roman, så man började "vetenskapifiera" historieforskningen. En av de första tolkarna var *Johann Friedrich Droysen* (1770–1814), som upprättade en distinktion mellan naturvetenskapliga och humanistiska vetenskaper, något som vi ska vara tack-samma för. I de naturvetenskapliga vetenskaperna handlar det om att förklara (*Erklären*), i de humanistiska om att förstå (*Verstehen*). Detta brukar betecknas som ett klassiskt motsatspar. Droysen hade dock en tredje metod: (*Erkennen*), att känna igen och erfara, något Droysen själv hänförde till vad han kallade de "spekulativa vetenskaperna", i hans fall framförallt filosofi och teologi, men man kan också likna det vid en konstnärlig upplevelse.

Hermeneutik är ett begrepp, men ett kunskapsfilosofiskt tänkesätt, man senare an-

Forts Karl-Magnus Fredriksson

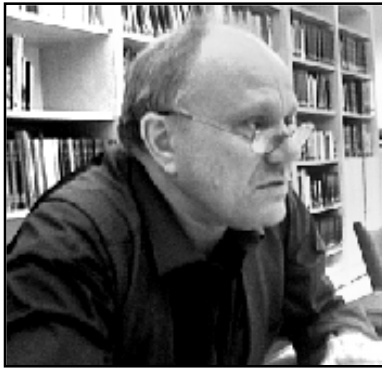
tonsättas. Har du funderat över skillnaden där?

K-M F: En dikt är ju som en sång i sig, fast utan toner just då. När man håller på med romansång är det viktigt att man hör musiken som finns i själva texten från början. Sedan tillkommer ju musiken med tonsättarens tankar om texten, och sedan kommer exekutörernas tolkning därtill, så det är ganska många delar som ska sättas samman. Det som slår mig när jag lyssnar till en gammal inspelning av mig själv är att det över tid förändras såpass mycket i tempo och uttryck.

Romanser är en sjungen text och en läst musik som kräver mycket uppmärksamhet av lyssnarna och att de kan koncentrera sig länge.

Fråga: När det gäller Schubert och en text som inte säger dig särskilt mycket – hur gör du då inför en intresserad publik?

K-M F: Då går jag hem och läser på vad den här gudasagan eller vad det kan vara handlar om egentligen. Vad vill de här gudarna? Man får plocka in känslan som ligger under. Det måste bli begripligt. Sedan finns det säkert också lyssnare som gillar texterna. - o -

vänt när det gäller forskning om uttolkning av utsagor, intervjuer, trender och stora mängder insamlad kunskap, och då också på många områden inom det konstnärliga fältet. Ordets härleds från namnet på den grekiske guden *Hermes*, som var en budbärare och en överbyggare.

Viktiga personer att känna till inom hermeneutisk forskning är *Martin Heidegger* (1889–1976) och *Hans-Georg Gadamer* (1900–2002), vars främsta verk är "*Sanning och metod*". En elev till Gadamer var *Steinar Kvale* (1938–2008), som har skrivit en bok, "Den kvalitativa forskningsintervjun", och som används mycket. I den har han med hjälp av tidigare vetenskapsmän upprättat sju rättesnören för tolkning, användbara för alla som sysslar med forskning på det sociologiska fältet, men också inom musikkonst och diktning.

Det första rättesnoret gäller den ständiga processen mellan delarna och helheten, som följer av den hermeneutiska cirkeln, eller spiralen, som fungerar så att utifrån en tolkning av helheten tolkas de enskilda delarna, som sedan i sin tur påverkar tolkningen av helheten. Begreppet "*hermeneutisk cirkel*" ersätts numera ibland av "*hermeneutisk spiral*", som på ett bättre sätt symboliserar en utveckling. En skådespelare som arbetar med en roll arbetar på detta sätt: utifrån läsning av repliker skapar man en bild av rollfiguren och den bilden påverkar sedan hur man använder sig av replikerna.

Kvales bok heter *Interviews* på engelska, som är originalspråket. I den använder han sig av begreppet "*canon*" i stället för rättesnöre, och varnar också för att dessa cirklar, när de inte stiger uppåt i spiraler av ständigt utökat och reflekterat vetande kan bli motsatsen till goda cirklar, nämligen "*vicious circles*", alltså vad man idag skulle kunna kalla ett "*ältande*" (eller "*negativa spiraler*").

När det gäller tänkandet, skapandet och uttolkningen som en cirkelrörelse kan man gärna gå tillbaka till Heidegger och läsa om den en sådan cirkel i boken *Vara och tid*. En föregångare till Heidegger var *Benedetto Croce*, som beskrev framåtskridande och skapande genom kretsgång. I arbetet återkommer man till sitt material och bygger på sin tolkning ytterligare. Jag vill också nämna *Paul Ricoeur*, som gärna talar om att metaforen är ett språkets mervärde. Framförandet av texten tillför något.

Hermeneutiken försöker besvara frågan om vad som visar sig och vad som är inne-

börden. Tolkningen är medlet. Man söker inte en absolut sanning, eftersom den inte existerar. Man kan se hermeneutiken som en vetenskapsteoretisk metod, men också som ett förhållningssätt, en filosofi. Det är inte bara humanistiska vetenskaper som sysslar med tolkning – det gör även naturvetenskapen. Man talar om förståelse och fördomar.

Jag vill också nämna *Sandeep Bhagwati* som 2005 skapade något han kallade "*The AGNI model*":

* *Analys* (A),

* *Grammatik* (G - "grammar" - att hitta ett sätt att formulera),

* *Notation* (N - att formulera och skriva ner) samt

* *Implementera* (I - att införa det tänkta och noterade i processen) och så börjar det om - med en ny analys!

Den färdiga tolkningen av verket bör inte ha några inre motsättningar. Man ska ha kunskap om textens tema och veta vad som är basen i det verk man framför. Texten är verket och man prövar den mot andra texter av samma författare. Som tolkare kan man inte gå utanför sin tradition, och det finns ingen förutsättningslös tolkning av texten. Att framför ett verk "*som det är*" – vad är det? Vi kan inte förflytta oss till äldre tid, eftersom vår tid är en annan. Själva är vi andra personer, och vi kan inte tänka bort våra erfarenheter. Varje tolkning innebär förnyelse och kreativitet.

"*Varje förståelse är bättre förståelse*". (Gadamer) och "*Det finns ingen text som den är*" (Per-Martin Ödman).

Gadamer menar att den tydliga måttstockens frånvaro skapar en slags skärpa i argumentationen. Man måste ta reda på mycket, det handlar om stora kunskapsinsamlingar.

När man som sångare eller musiker härmar en inspelning gör man inte en interpretation utan en imitation. När man talar om att spela tidsstroget får man akta sig så att man inte fjärrar sig från tolkningen och ägnar sig åt efterbildningens efterbild (för att tala med Platon). Om man försöker återskapa saker som har gjorts för länge sedan utan att tänka som vår tids människor avlägsnar man sig ännu mer.

Slutligen:

* Smak är ett socialt fenomen.

* Det räcker att säga att man förstår annorlunda i den mån man förstår.

* Croce: så snart konsten övergår i reflektion och omdöme upplöses den och dör.

* Umberto Eco: Vi lever i en tid med splittrad konstsyn. Man kan behöva en bruksanvisning.

* Hans Larsson var en filosof som beundrade Croce och skrev boken "*Intuition*". 1892. "Vad är intuitionen annat än reflektionen när denna lyckas i sin ansats." Han skrev också:

Var icke för bröstång med dina definitioner. Du vill hafva sanningen i handen: godt och väl — om du kan! Lifvets hemlighet är som en fågel i skogen. Håll dig icke bland dem som rusa fram oskickligt och vilja hafva honom lefvande eller död. Du skall nalkas försiktigt och hålla dig stilla — så får du höra honom sjunga! - o -

Magnus Svensson

Det där med att hitta en tolkning, att komma fram till någonting som bär – det är något jag ofta hör. Om man har mycket på fötter innan man försöker hitta fram till den där tolkningen går det lättare.

Karl-Magnus och jag gjorde tillsammans Schumanns Liederkreis, och det gick snabbt med repetitionsarbetet, något som blir möjligt om man har en mycket stor referensbank.

Gör man däremot sin första Schumann-sång har man ju en enorm uppförbacke. För att skaffa sig denna referensbank: gör aldrig bara en sång av en tonsättare – gör tjugo! Och framför allt – håll inte bara på med sånger. Lyssna på tonsättarens övriga verk också. Då blir det lättare att ta ställning till hur man vill gestalta musiken.

En stor repertoar är grunden till allting och gör det enklare att tyda informationen på notpapperet. Vad är noten för oss? - Jo, en instruktion från tonsättaren till exekutören. Vi musiker kallar gärna noterna för texten. Musik handlar alltid, alltid om att berätta.

Men hur går förvandlingen från notpapper till berättelse till? Det är ju det stora problemet. Man måste beakta informationen från tonsättaren om man ska interpretiera. För vi får massor av information från notbilden, vad det är för melodi, fraser, antalet toner och själva tonarten. Och vi har sångens text som ger svaret på väldigt mycket. I en opera har man dessutom scenanvisningar. Handlar det om en operaroll tillkommer också rollens egenskaper.

Taktarten är oerhört viktig i sammanhanget. Är det två fjärdedelar eller sex åttondelar?

Sedan har vi föredragsbeteckningarna: ett andantino eller ett allegretto betyder inte samma sak om det är Mozart eller Beethoven som skriver det. Förstår vi skillnaden?

Så det är viktigt att ta med alla aspekter i informationen.

Dit hör också uppförandepraxis, som man måste vara bekant med innan man tar sig an sången.

På Mozarts tid var det inga problem med det när tonsättaren var med och kanske ledde uppförandet. Dessutom spelade man bara samtida musik. Tänk om vi bara skulle spela Börtz!

När Mendelssohn uppförde Bachs Mattheuspassion gjorde han om den för att folk skulle kunna ta den till sig. Man hade också vid den tiden tappat kontakten med barockens uppförandepraxis. Det var först i slutet av 1800-talet som vi började få igång en debatt om uppförandepraxis från olika tider.

Om vi inte vet utgår vi ju från oss själva. Och är jag så intressant? Min uppfattning ligger ju som grund för de val jag gör, och

min personlighet lyser ändå igenom. Så spela det som står och ta bort allting annat!

Ett riktigt bra framförande som jag ser det är när man lyckats finna helt rätt temperatur i musiken, i varje liten fras, och så skalar man bort allt som inte ska vara där. En vitvinssky får aldrig bli brunsås!

Vår prestation påverkas av mycket, tolkningen påverkas av publiken, och årstiden påverkar indirekt, genom instrumentet. Som pianist vet jag att jag kan spela en långsam sats långsammare på sommaren än på vintern. Luftfuktigheten påverkar vikten på flygeln och resonansbotten är stelare på vintern och svänger mer på sommaren! En Steinway väger 3 kilo mindre på vintern! På sommaren kan jag spela på ett annat sätt, också tillsammans med sångaren. I samarbetet med sångaren ska man som pianist vara dirigent och musiker samtidigt.

En annan fråga är hur stora friheter man får ta sig.

Jag ska ge ett exempel (spelar inledningen till Mahlers "Ging heut' Morgen über's Feld"). Musiken beskriver den gåendes tempo och karaktären. Det här är det tempot Mahler själv spelar på inspelningar. Samma musik spelas ofta mycket långsammare i dag.

Fråga: Tiden mellan sångerna i en sångcykel är också en del av tolkningen, men där får vi ingen information av tonsättaren. Hur behandlar du dem?

MS: Det handlar om att aldrig i förväg avslöja vad som komma skall. Man ska som interpret älska hela frasen, ända till slutet. Ibland hör man musiker som i slutet på frasen redan tänker på nästa, och det är en enorm synd. Då har man misslyckats. Man måste låta frasen tala till punkt. Först därefter andas man, drabbas av en impuls, andas, och går vidare. Det är oerhört viktigt att man aldrig "slaskar". Man måste finna den rena karaktären och absolut rätt temperatur. Temperaturen i musiken går upp och ner med angelägenhetsgraden och växlar mellan vila och energi. Förstör inte ögonblicket mellan sångerna med att avslöja för publiken vad som komma skall!

Det viktigaste är vad som händer mellan tonerna: tajmningen, pausen. När vi avslutar sången lyssnar vi på tystnaden.

Fråga: När man framförde sin egen musik, hur noga var man då med nedtecknandet av musiken? Om man

skriver musik själv vet man ju precis vad man menar utan att behöva precisera i detalj. Hur kan du då vara säker på när du tolkar noterna precis som de står att blir det vad tonsättaren hade avsett?

MS: Det finns information som inte är noterad, exempelvis musikens psykologi. Wagner har mycket av det. Intervall har lika betydelse.

Fråga: Jag tänker på de äldre tonsättarna.

MS: Jo, men man kan se på föredragsbeteckningar mm, exempelvis Beethoven. Man får mycket information, om man förmår tyda notbilden. Men om man ser på Mozart, som ger mindre information, så åter igen handlar det om att kunna stilen. Man kan inte spela Mozart som vore det Beethoven utan måste lära sig stilen, det är centralt. Ett sforzato hos Mozart eller Beethoven utförs på olika sätt. Kunskap, mängder av referenser, stilkänedom i botten. Sedan tillkommer vår fantasi och vår förmåga att berätta. Utan de egenskaperna får man ingen tolkning.

Fråga: Du säger att det är så viktigt att gå till noterna och läsa vad som står.

Men hur gör man när det första eleverna gör är att gå till YouTube? Hur gör man för att få dem att gå till noterna?

Svar: Ja, man får väl slå dem (skratt!). Jag tror det är viktigt att man läser. Det finns de som studerar in roller helt och hållet efter inspelningar och man kan få inspiration. Men det finns en fara i att du inte får all information. Du kan fortfarande göra din tolkning, men det kanske inte blir den som bäst rimmer med verkets intentioner. Jag tänker också på vad Karl-Magnus sa, om att vi ska förstå vad tonsättaren vill.

Nyligen läste jag korrespondensen mellan Liszt och Wagner. Liszt uruppförde på eget initiativ Lohengrin medan Wagner var landsförvisad. Wagner skrev brev varje dag till Liszt och var ju tvungen att acceptera allt vad Liszt föreslog. När han fick veta att det tog 3 timmar och 20 minuter att framföra Lohengrin blev han helt desperat. Det var otänkbart för honom! I dag tar det ofta fem och en halv timma med paus.

Att vi spelar Wagner så långsamt i dag har att göra med instrumentens utveckling bl a. Orkestrar och konsertlokaler är stora, och vi eftersträvar stor sång. Förr var allting mindre.

Jag brukar ta som exempel Mästersångarna, där gamla inspelningar håller ett betydligt högre tempo. I långsamt tempo förlorar musiken sitt goda humör och sin humor.

Nu ska jag ge ett exempel på olika tolkningar: Sibelius violinkonsert. Den är enkelt orkestrerad med violiner och sedan kommer fiolen in i molto espressivo och mezzoforte. Först hör vi David Oistrach, och sedan lyssnar vi på Ann-Sofie Mutter. Är det någon som gör fel? Läger Mutter till information?

Det handlar om att finna karaktären i musiken. Och nu är vi färdiga! - o -

Gosskörsfestivalen i Rättvik 2016

Gosskörfestivalen i Rättvik är för hundratals körsjungande svenska pojkar den inspirationskälla som de i tanken återvänder till under resten av året, då många av dem sjunger i små gosskörer med bara några få medlemmar. För det är ju de allra modigaste killarna som sjunger i gosskör, de som inte bryr sig om vad kompisarna i skolan tycker.

Men oavsett om man sjunger i Stockholms gosskör med 140 medlemmar eller i Falu Kristine gosskör med tre korister, så är det jätteroligt att få träffa pojkar från andra delar av landet med samma stora intresse som man själv, och att få sjunga de stora verken som den egna kören kanske inte har ekonomiska eller musikaliska resurser att framföra.

Det gick inte att ta miste på sångglädjen i årets väl valda repertoar. Ode for St Cecilia's Day av Georg Friedrich Händel är en enda lång hyllning till kyrkomusiken: till rösten, orkestern och kyrkans instrument framför alla- orgeln.

Den inbjudne gästdirigenten, Jan Schumacher från Limburg i Tyskland, inspirerade unga och äldre gossar med sitt höga repetitionstempo, sin humor och sin förväntan på pojkarnas kapacitet. Jan ledde även gosskörfestivalens manskör.

De yngre, som vi kallar för aspiranter (de förhoppningsfulla) sjöng förutom några sånger av Georg Riedel, även två satser ur Messe brève av Léo Delibes. Aspiranternas ledare var Stina Wennberg, till vardags dirigent för Lunds gosskör. Som alla andra år sjöng alla tillsammans Sommarpsalm av Waldemar Ahlén och Hallelujakören ur Händels Messias. Andra traditioner som pojkarna ser fram emot varje år är att inleda måltiderna med Allas ögon av Schütz och avsluta kvällen vid korset på gräsmattan framför Siljan med aftonbön, som inleds med tapt framfört av bleckblåsande

gosskorister och avslutas med Den dag du gav oss av Scholefield.

Under gosskörfestivalen utses varje år Årets gosspan. I år var det ovanligt många och skickliga tävlande. Titeln togs slutligen hem av Gustav Sjöstedt Eriksson från Uppsala domkyrkas gosskör.

Grabbarnas afton är precis vad det låter som, en kväll då pojkarna själva utformar programmet. Det dansas, berättas historier, sjungs i ensembler, trollas och spelas instrument. Alla som vill får uppträda och publikens uppbackning är enorm. Och så finns det förstås fritid med plats för bad, fotboll eller kanske en film om det regnar.

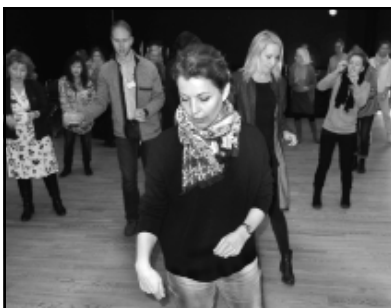
Årets festival var extra högtidlig, då arrangören Svenska kyrkans gosskörförening fyller 20 år 2016. Detta uppmärksammades på flera sätt. Vid avslutningskonserten i Falu Kristine kyrka hedrades gosskörfestivalens grundare, tillika föreningens första ordförande, Anders Lindström, alias Mr Gosskörfestivalen. Tack vare Anders har tusentals pojkar troget fortsatt att sjunga, genom

målbrottet och som vuxna män.

Inför och under jubileumsåret har föreningen försökt bli mer synlig, inte minst för kyrkomusiker i Svenska kyrkan. Förutom hemsidan har vi nu en facebookside och en diskussionsgrupp för gosskörledare, som ju en tämligen ensam grupp med få kolleger. Vi har deltagit i debatten om barns och särskilt pojkars sångröster, sångutveckling och sångideal. Vi har tagit fram en broschyr om föreningen, men saknar i dagsläget ekonomiska resurser att trycka den. SKGF kommer också att vara synlig under det nordiska kyrkomusiksymposiet i Göteborg i september.

Svenska kyrkans gosskörsförening är en alltigenom ideell förening, där styrelsen arbetar helt utan arvoden. Föreningen har under de senaste åren fått minskade bidrag, samtidigt som kostnaderna för att arrangera gosskörfestivalen ökar. Du kan stödja pojkars sjungande i kyrkan genom att bli enskild medlem i SKGF.

Margareta Raab
ordförande i Svenska Kyrkans
Gosskörsförening

*Det händer så vansinnigt mycket kul på årsmötena att man egentligen skulle behövt ett par långfilmer eller en femhundra sidig tidning för att illustrera allt.
Miss inte Stockholm nästa år!*

Årsmötet på Artisten i Göteborg

- Var är pianisten?
- Han diskar...

Nej, det är inte ett citat från årsmötet 2016. Det är en flashback från det första årsmöte som detta blads redigerare hade som redaktör i Karlstad för snart tio år sedan! Då var det musikstudenter som stod för all förplägnad – på Artisten i våras var det ett gäng duktiga och trevliga ungdomar i **Göteborgs Ungdomskör** som skötte den biten. Skillnaden var bara att vi aldrig fick höra kören framträda, vilket vi saknade. I övrigt var Årets Händelse för alla röstintresserade ett sedvanligt smörgåsbord av föreläsningar, workshops, framträdanden. Men självklart med en liten dragning åt den artistiska sidan, med tanke på plats och arrangör.

Sten Dereman var i ständig action med ljud, ljus och diverse teknik.

Anna Carlsson och Elin Lutecki tog emot årets deltagare.

Alla var där - skulle man kunna sammanfatta, som vanligt. Här Röstforums ordförande Agneta Stolpe i samtal med redaktören Iwa Sörenson.

Och Örjan Gotensjö och Sofie Kihlstrand har hittat något intressant att avhandla.

Elisabeth Belgrano inledde helgens programvandring med föredraget/föreställningen **Lovtal till intet**. Om hennes egna tankar om detta kan ni läsa i en egen ruta längre fram.

Därefter blev det lite extra lång paus, för Konstantinos Thomaidis tal om **Voice and Performance** fick vi tyvärr klara oss utan. Sjukdom eller reseproblem – jag minns inte vilket.

Forts på nästa uppslag

Fikapaus. Oändligt viktiga inslag i årsmötesprogrammen. Kontakter, kontakter...

I vilken stad årsmötet ägde rum behövde man aldrig tveka om, när man hittat den här skylten...

Efter fikat var det första passet av trenne arbetsbodas, och de återkom, som brukligt, vid ytterligare två tillfällen, så att alla skulle få del av alla tre passen:

Anci Hjulström höll en spännande workshop om **Scenisk närvaro – kommunikation och kroppsspråk**, där vi alla blev skådespelare i ett antal händelserika scener.

Maria Lindberg Kransmo talade och demonstrerade om **Den elastiska rösten & Hearfones**, vilket hon själv ger en kort resumé av längre fram i bladet. *Lina Håkansson* instruerade oss om **Pilates för röst användare**, hur denna kända teknik kan användas även för att få mer avspänning och kraft i rösten.

Därpå utmanade *Stina Otterberg* oss i en föreläsning med namnet **Vet du vad du sjunger?** Innehållet i den tankvärda rubriken kan du också läsa om längre fram i tidningen.

Eftermiddagen ägnades åt cirkulation till arbetsbodarna enligt ovan, varpå *Hans Dotevall* höll en föreläsning om **Röstslitage**. Vi har ingen resumé från detta, men varje medlem i Röstforum torde vara bekant med innehållet.

Rapporter från lokalföreningarna, arbetsbodas igen samt stämmoförhandlingar avrundade arbetsdagen. Och den som vill läsa mer om formalia – protokoll från stämman, definitivt beslut om organisationen etc, torde gå in på medlemsidan på www.rostforum.se - användarnamn: blomster, kod: spraket.

Och så var det dags för Festbuffé- vilket *Göteborgs Ungdomskör* skötte på ett fantastisk sätt. Enda underhållningen denna kväll var *Lisbeth Johanssons* stå-upp-komiska inslag. Kul, men vi hade väldigt gärna velat höra Göteborgs Ungdomskör. Så hade jag kanske kunnat skriva:

- Var är andrabasarna?
- Dom diskar...

Söndagen startade med *Rickard Åström* och föreläsningen/workshopen **Sjung med hjärtat**, där han berättade om intressanta undersökningar om körsångare och hjärtfrekvens. Människans puls varierar kontinuerligt, och man har kunnat se att körsångares variationer synkroniseras efterhand, och tämligen snabbt, när man sjunger tillsammans. Att detta följer sångfraserna och därmed andningspulsen inser nog envar, men det är intressant att se hur snabbt denna anpassning går. Kanske ännu ett argument för att det är nyttigt att sjunga kör. Kanske ännu en anledning till den mycket speciella samvaro körsång innebär.

Därefter presenterades årets examensarbete, vilket man kan läsa mer om på höger sida.

Så funderade *Anna Persson* på hur dialekt och röst påverkar varandra. Ett outtömligt ämne för alla oss dialektnördar...

Efter sista fikapausen var det så dags för den magnifika avslutningen. *Sara Wilén*, känd operaimprovisatör, gav tillsammans med pianisten *Conny Antonov* en kort, gripande föreställning, varpå hon själv berättade om operaimprovisation och höll ett kul övningspass med stämmodeltagarna. Sara skriver själv längre bak i bladet om operaimprovisation.

Som alltid skingrades årsmötets deltagare, uppfyllda, tankfulla, förväntansfulla inför vad som ska komma nästa vår. Vilket alltså äger rum i Stockholm, på den nya musikhögskolan, helgen efter första maj.

Hans Linden

Mera fika. Mera umgänge. Mera samtal om allt och alla.

Pilatesföreläsning och övning med Artistens fascinerande utsikt. Line Håkansson håller i trädarna.

Liksom alla fysiska övningar kräver pilates fokusering och närvaro. Staffan Morén och Kristina Hammar koncentrerar sig.

Och så en liten utveckling från pilates-övningarna. Medlem nummer 500? Ja, inte minns fotografen riktigt hur denna utnämning kom sig, men Elisabet Melander tycks ta det hela med humor i alla fall.

Anci Hjulström fick deltagarna att bli skådisar i diverse roller under sitt arbetspass om scenisk närvaro, kommunikation och kroppsspråk. Vilket innefattar även fotarbete.

Simon Mare förbereder sig, Maria Kransmo och Oskar Hök dukar. Sten Dereman kollar så att alla vinflaskor är korrekt uppställda.

Mingeldags. Ann-Sofie Andersson pratar med Bo Rosenkull, Elisabeth Melander och Margareta Thalén diskuterar medlem nr 500?

Och Eva Törnqvist Nyman, Anna-Karin Orrbeck och Charina Widmark pratar väder och vind. Eller sång?

Staffan Morén serverar skumpa.

Årets examensarbete

Uppsatsen som belönades var: *Daniel Hagfeldt och Katarina Svensson: "Upplevelse av stress, röstsymtom och bakgrundsbuller hos kvinnor med arbetsrelaterade röststörningar och röstfriska kontrollpersoner."* Karolinska Institutet, Stockholm. 2015.Handledare: *Annika Szabo Portela, Maria Södersten.*

Bara en av författarna kunde närvara i Göteborg. Katarina Svensson som var på plats fick ta emot diplom av Margareta Thalén. Prissumman är på 5.000 kronor och delas mellan de två pristagarna.

Utdrag ur ett protokoll från Röstfonden med bedömargruppens motivering:

"I studien av Hagfeldt och Svensson jämförs personer med stämbandsknotttror respektive fonasteni med ett motsvarande antal röstfriska kontrollpersoner med avseende på stress, energi, rösttrötthet, heshet, upplevd talmängd och störande bakgrundsbuller. Den s.k. *Stress-Energiskalan* (Kjellberg & Wadman 2002) används för första gången för personer med röststörningar. Resultaten indikerar att stress och stämbandsknotttror har en koppling. Studien håller god vetenskaplig nivå, anknuter till aktuell forskning och tillför ny kunskap i ett för kliniken viktigt men forskningsmässigt svårstuderat ämne."

Rickard Åström i dubbel upplaga. Plus en försöksperson.

En kurvig föreläsning. Här visar Rickard hur pulsvariationerna hos körsångare synkroniseras i körfrasen kort efter den gemensamma andningen.

Per Nygren mediterar under Rickard Åströms musikaliska demonstration vid flygeln.

Vilket måhända här strax kommer att hända, när Sara Wilén gör övningar med kursdeltagarna. Fast i det här fallet var det improvisationen som var huvudsaken.

Lina Håkansson fick anledning att notera intresserade köpare av pilates-bollar efter sin workshop. Här antecknas Ewa Maria Roos.

Anna Persson intervjuas av Maria Kransmo om dialekters påverkan på rösten. Hennes egna olika dialektpersonligheter avspeglas tydligt i tillvaron, menade hon...

...vilket hon demonstrerade med ett antal skor, som är representativa för hennes skånska ursprung, hennes fin-dam-personlighet etc.

Ljusets och ljudets mästare Sten Dereman in action.

Festkvällens enda planerade underhållning var ståuppkomikern Lisbeth Johanssons framträdande.

LOVTAL till INTET

Elisabeth Belgrano presenterade under Röstforums riksstämma i Göteborg en performance-föreläsning med titeln LOVTAL till INTET. Följande text är en slags återskapande reflektion baserad på föreläsningen men också en berättelse om forskningsprojektet med samma titel.

LOVTAL till INTET är ett projekt som bygger på konstnärlig forskning genom den närvarande rösten (till skillnad från annan forskning som talar beskrivande om rösten som ett fristående forskningsobjekt.) Här är det rösten som metodiskt leder forskningen framåt. En röst som samtidigt är en del av den forskande sångarens kropp och medvetande.

Forskningsprojektet undersöker röstens förmåga att beröra och beröras. Det handlar om rösten i tidig venetiansk opera (från runt 1640). Rösten som också placerades på en lista över symboler för det filosofiska konceptet INTET.

Rösten på de första offentliga operascenerna i Venedig var både säregen och olik alla andra röster. Den rörde sig genom ytterligheter och tidsrymder där det rationella och det sinnliga inte existerade som två separata tillstånd utan snarare som en helhet. Rösten bidrog till att skapa olika sinnesstämningar samtidigt. I en och samma scen gav rösten uttryck åt förvirring, kärlek, sorg, hat, klagan och ljuvaste bitterhet. Den sjöng och talade samtidigt. Den förförde publiken just på grund av sina motsägelsefulla egenskaper: att

förvandla och förvandlas till allt och intet på samma gång.

De operascener som i första hand för-knipas med denna egendomliga och för-underliga röst var vainsin-nescenen och scenen för klagosång. På den veneti-anska operascenen lyfts framför allt en specifik sångerska fram som den allra mest beundransvärda. Hennes namn var *Anna Renzi*. Hon ägde en för-måga att fånga sin publik och man kan läsa om hennes makalösa

tolkningar i en bok från 1644, *Le Glorie della Signora Anna Renzi romana (Lovtal till fru Anna Renzi romana)*.

Texterna i denna bok är poetiska gestaltningar som beskriver sång-erskans rörelser över scenen. Orden i boken författades och sammanställdes av den akademi som stod som producent för de första offentliga operaföreställningarna i Venedig från 1637, *Accademia degl'Incogniti (De Okändas Akademi)*. Akademikernas poesi framhåller Signora Annas gestaltningar som berörande och upprörande. Hennes röst gav upphov till både tårar och djup förundran bland akademikerna.

Anna Renzis kraft och således även hennes makt var både påträngande och upplysande. Hennes gestaltande av Ottavia, Neros förskjutna hustru, blev en politisk aktion och ett feministiskt ställningstagande då Renzi intog scenen i den allra första föreställningen av Claudio Monteverdi och Francesco Busenellos uppsättning av *Poppeas Kröning* 1642 på Teatro Ss Giovanni e Paolo.

LOVTAL till INTET tar form och kraft genom en forskarutbildning i ämnet scenisk

gestaltning. En föreställning skapades baserad på Elisabeth Belgranos doktoravhandling *"Lasciatemi morire" o farò "La Finta Pazzo"*. *Embodying Vocal Nothingness in 17th century Operatic Mad Scenes and Scenes of Lamentation* och framfördes för första gången i samband med Belgranos disputation 2011. Denna forskningsföreställning är sedan premiären under ständig omvandling. Genom ett trassel av vokala rörelser och nymaterialistiska teorier rör sig forskningsprojektet rakt in på djupet av INTET, som ett praktiskt filosofiskt begrepp. (En serie bestående av nio forskningsföreställningar genomförs under perioden 2015-2017.)

LOVTAL till INTETs syfte är att genom en vokal och poetisk manifestation frammana kunskap ur både små och stora rörelser om ALLT och INTET, för att vidare förstå hur vi kan påverka och påverkas av varandra i livet.

Projektets övergripande mål är att peka på hur upplösningar av olika gränsdragningar kan bidra till ny kunskap, ex. uppfattningar om människors rörelser i dåtid, nutid och framtid. Genom att observera vokal gestaltning som en intimt relaterande rörelse, kan vi lära oss oändligt mycket mer om oss själva och om våra röster i det samhälle vi lever i dag.

Rösten blir i detta sammanhang både ett meningsskapande verktyg och ett resultat som upplyser oss om mänskliga relationer och kollaktiva ageranden i en värld där vi ständigt ställs inför vardagliga ytterligheter av både stora och små mått. Rösten lär oss att vi alltid påverkar och påverkas av varandra. Allt beror på hur vi agerar och möts.

http://konst.gu.se/artmonitor/avhandlingar/elisabeth_belgrano<http://independent.academia.edu/ElisabethBelgrano>

Fikastund von oben.

Dramaövning i Anci Hjulströms workshop.

Den elastiska rösten

Workshop med Maria Kransmo

Föreläsningen baserades på Marias egen upplevelse av misslyckande och framgång att få rösten att bli det instrument som det genuint är. Hon berättade om sin egen träning och hur som "duktig flicka" hon trots trägna övningar inte fick till det som pedagogen ville.

I den traditionella sångteknikens blomsterspråk, som var tongivande när Maria började studera, förklarades aldrig varför övningen var bra och inte heller exakt hur den skulle utföras för att göra snabbast möjliga nytta. Det blev många starka oflexibla toner som skulle föreställa sång som kom ut genom munnen.

För att förstå sin egen oförmåga blev det Masterstudier på UNT, men trots år på universitetet med traditionell pedagogik-utbildning var rösten fortfarande ett mysterium.

I envishet och genom mångåriga studier för framför allt *David Jones* och *Jeanie LoVetri* kom en förståelse av vad som faktiskt hände fysiologiskt i kroppen när ljudet fungerade.

För en självutnämnd röstnörd blev det en aha-upplevelse att förstå hur musklerna i kroppen, men framför allt i halsen, kunde koordineras genom specifika övningar som hade en fysiologisk bakgrund. Genom att tänka mer som en muskeltränare under själva teknikövningarna kan tyroarytenoiderna och cricotyroiderna (bröstregister och huvudregister) få sig en ordentlig work-out och på så sätt bli stärkta och välfungerande tillsammans.

Under föreläsningen presenterades specifika övningar för bröstregister och huvudregister-funktioner i isolation, sedan övningar för att få musklerna att koordinera till en elastisk röst som kan växla mellan genrer och som är stark och smidig.

Deltagarna gjorde alla möjliga slags ljud under glada skratt efter förevisning av övning. Målet var att inspirera till ett tydligare lyssnande hos pedagogen och enkla övningar som stärker sångarens muskler för att till slut uppnå den elastiska rösten.

Staffan Morén gymnastiserar under ledning av föreläsaren Maria.

*Maria demonstrerar Hearphones...
...och Hans Dotevall provar på.*

En konkret genomgång av sångövningar, lämpliga för att få rösten stark, smidig och elastisk ingick förstås i Marias workshop.

Nej, vare sig Bo Rosenkull eller övriga deltagare har fått ryggskott. Här handlar det om fysiskt påtagliga övningar.

Förstår du vad du sjunger?

Ett försvarstal för orden bakom musiken

– Har de inte läst texten?

Det frågar sig **Sven-Bertil Taube** i en intervju kring instuderingen av **Olle Adolphsons** "Nu har jag fått den jag vill ha". Samtalet rör sig kring att denna sång ibland framförs på bröllop. Men, som Taube konstaterar: "den är ju inget lyckopiller direkt". Han fortsätter: "jag kan inte begripa varför alla som sjungit in den, även Olle själv, gör den så hurtigt."

Kanske är det i kraft av sitt skådespelaryrke som Sven-Bertil Taube fått sin känsla för text; liksom det möjligen ligger i traditionen från en pappa som inte lät den ena konstformen ta över på den andras bekostnad, utan skapade sina verk av ord och ton till en helhet som blir större än delarna var för sig.

Och man måste säga att Sven-Bertil Taube sätter fingret på något väsentligt med sina funderingar kring Adolphsons sång – nämligen att man i musiksammanhang ibland tenderar att glömma bort vad orden berättar.

Det här kan förstås ha mycket praktiska förklaringar. Jag sjunger själv i kör, och i min vokalensemble har vi – liksom i de flesta körer – inte till yrke att sjunga. Det är ofta ont om repetitionstid. Folk har stressat för att hinna i tid från jobbet och sedan vill man hem till familjen. Då är det begripligt att en körledare behöver lägga fokus på att sätta notbilden rätt, snarare än att ge sig in i litterära tolkningssammanhang.

Men ändå.

Är det inte symptomatiskt att vi använder benämningen "Stenhammars Sverige" för ett verk som lika gärna kunde kallas "Heidenstams Sverige"? Och att vi ofta inte ens nämner textförfattarens namn i programbladen.

Hur hamnade vi där? Vi har ju en körsångstradition i Sverige som inte bara är känd för sin klang och sin precision, men också för sitt fokus på texttolkning. Vi borde vara stolta av den skattkista av tonsättningar av svensk lyrik som vi har att tillgå.

Det finns förstås flera olika förklaringar till att texten ibland hamnar i bakgrunden i dag. En av anledningarna är att lyriken har en

förhållandevis svag ställning i skolan i dag. Barn och ungdomar som sjunger i kör är inte förberedda för att tolka och förstå text. Ingen har hjälpt dem att bli hemmastadda med att läsa lyrik ur den svenska litterära kanon – den som så många tonsättningar är hämtade ur. Och om man inte är van att läsa eller höra dikt, ja, hur ska man då kunna sjunga dem på ett bra sätt? Där har körledaren naturligtvis en viktig roll att ge stöd till att förstå texten och hur musiken samverkar med den.

Att många tappat kontakten med textförfattare som *Fröding*, *Karlfeldt* eller *Runeberg* kan också förklaras med att modernismen ligger mellan oss och dessa diktare. Dikter som "Kung Liljekonvalje", "Brusala" eller "Morgonen" brukar ibland i litteraturvetenskapliga sammanhang kallas "sångdikt" (till skillnad från "läsddikt"). Det är en typ av lyrik som är gjord för att höras, för att lyssnas till.

Rent språkligt är de här texterna också – vilket alla vet som sjungit dem eller lyssnat till dem – rätt härliga att jobba med. Att vårda sådana tonsättningar också som texter är att göra en kulturinsats i vidare bemärkelse; inte enbart för att korister och publik får möjlighet att uppleva en del av det bästa som skrivits på svenska, utan också för att körtonsättningarna bevarar ett minne av en annan tids sätt att förhålla sig till lyrik som något kollektivt, något man upplevde tillsammans i en salong eller under en uppläsning. Inte något som man tillägnar sig genom tyst läsning på sin kammare.

Så: låt oss slå vakt om sångtexten och hela tiden påminna oss att lyssna mer till de ord

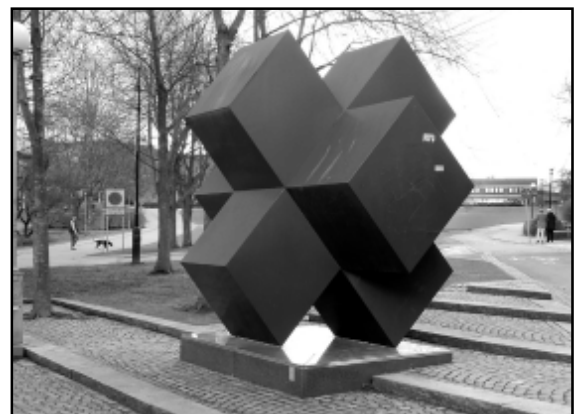

som musiken gestaltar. Är dikten svår att förstå för en ung korist (vad är "virak"? vad är en "däld"?) eller för publiken – då kan vi lägga en liten stund att förklara den! Och för att återknyta till Sven-Bertil Taube och ett aktuellt tv-program: visst blir musiken så mycket bättre om man har tänkt kring texten först!

Stina Otterberg

PS: Virak är ett slags rökelse och en däld är en liten dal – och det var *Gustaf Fröding* som använde orden i "Kung Liljekonvalje", en dikt som ingår i samlingen "Stänk och flikar" från 1896.

Stina Otterbergs kommande bok bär arbetstiteln *Förstår du vad du sjunger?* och består av närläsningar av ett antal tonsatta dikter, tänkta att kunna användas vid instudering.

Operaimprovisation

Kreativa undersökningar av den klassiska sångarens yrkesroll

Som doktorand i musik, operaimprovisatör och lärare i operaimprovisation har jag förmånen att befinna mig i ständigt nära sällskap med kreativiteten som uppstår i operaimprovisation på scengolvet.

Med operaimprovisation avser jag klassiska sångare och musiker som utan förinstuderad musik, text eller handling, improviserar musikdramatik, med inspiration från olika klassiska/konstmusikstilar, i direkt dialog med publiken.

Improvisation var tidigare en del av alla operasångares och klassiska musikers kunskande, men försvann nästan när idén om musik som verk tog över under 1800-talet. Tonsättaren ställdes överst i en hierarki, följd av verket i form av notbilden. Sångarens uppgift är idag att tolka och förmedla den skrivna musiken utan att förändra dess toninnehåll, trots att musik från 1850 och tidigare oftast är skriven för improviserande sångare.

Vi förhåller oss i improvisationen till ett antal byggstenar, eller tekniker, som används parallellt. Först och främst förhåller vi oss till den aktuella, dramatiska situationen, där

vi behöver definiera vilka vi är, vad vi gör och varför.

Vidare operans berättelse, improvisatörens associationer, bilder och känslor, musikaliskt samspel och stilar, relation till rummet, den egna kroppen, åskådarna och andra medverkande. Vi växlar ständigt mellan dessa perspektiv, eller situationer, i det dialogiska improvisationsögonblicket.

Målet med doktorandprojektet är att undersöka nya kreativa vägar för den klassiska sångaren.

Jag medverkar i ett flertal konstnärliga projekt med fr a Operaimprovisatörerna (Oi) och Impromans, och undersöker relationer mellan improvisation, musik som verk och upphovspersonens roll. I Opera Nova – makt, kärlek, remix, bytte vi roller och improviserade i kända operascener, för att undersöka maktförhållanden mellan olika kön och röstfack.

Oi samarbetar också med orkestrar, tonsättare och körer. I Suellska Salongen gör Impromans i en salong från 1796 och en improvisationsutställning ur ett genusperspektiv.

Analyser och gestaltningar av dokumentation från projekten kombineras med litteraturstudier utifrån frågorna:

Hur kan jag undersöka och kommunicera om våra improvisationsprocesser?

Hur kan jag utveckla mina strategier och metoder som klassisk sångimprovisatör?

Som improvisationslärare och forskare ser jag improvisation som ett viktigt kreativt redskap i det klassiska musiklivet idag. Sångare och musiker möts i ett dialogiskt nu och skapar unika scener, där de inom ramen för öppna överenskommelser lekfullt kan pröva nya roller och aktivt använda sin repertoarkännedom. Musiken växer fram som resultat av ett pågående musikdramatiskt samtal. På så sätt kan klassiska sångare och musiker tillsammans kreativt undersöka sina värderingar och identiteter, vilket kan inspirera till nya konstnärliga val i framtiden.

After all, the values students internalize will underlie their professional choice... (Citron, 2000, p. 28)

Sara Wilén 2016

Sara Wilén stod för en magnifik avslutning av 2016 års konvent, med föreläsning, en känsloladdad improvisation och ett antal övningar med deltagarna.

Årets ansvariga för konventet fick ta emot varma applåder för sitt arrangemang och sitt engagemang. Röstforums ordförande Agneta Stolpe avtackade Göteborgs Ungdomskör, Anne Johansson, Sten Dereman, Jessica Elfvingren, Maria Lindberg Kransmo, Elisabeth Belgrano och Ann-Marie Rydberg (hoppas vi inte glömt någon)

Inloggningsuppgifter till medlemssidan på www.rostforum.se:

användarnamn: **blomster**
kod: **spraket**

Röstens möjligheter

Om Kongero och Vaerla Vaken

Med folkmusiken som grund utforskar vokalgruppen *Kongero* nyfikat och obehindrat röstens möjligheter. De fyra sångerskorernas personliga uttryck kompletterar varandra och ger gruppen dess unika sound. Med sångteknisk skicklighet, oemotståndlig lekfullhet och briljanta arrangemang tar Kongero den traditionella folkmusiken in i nutiden.

Sedan starten 2005 har Kongero släppt tre album. 2008 gavs debutalbumet *Om Mikaelidagen* ut, 2011 kom *Bakvända världen* och i juni 2014 Kongero släpptes senaste skivan *no. 3*, som följs av en stor releaseturné både i Sverige och utomlands.

Under våren 2016 med premiär den 27 maj genomförde vokalgruppen Kongero och det instrumentala bandet *Massivet* projektet *Vaerla Vaken* med nykomponerad musik till de jämtländska poeterna *Elsa Wahlers*, *Alan Kristenssons* och *Lars Persa Perssons* dikter. På konserterna medverkade också lokala körer från Jämtland och Härjedalen med arrangemang speciellt gjorda för dem.

Vaerla Vaken hade sin början under 2012 - 2013 då de båda banden gjorde musik tillsammans för första gången. Projektet baseras på mötet mellan spelmannsmusiken och dik-

Anna Wikenius

ter av ovan nämnda jämtländska poeter i tonsättning av gruppernas medlemmar. Men nu tog man musiken till sin rätta miljö, nämligen Jämtland och Härjedalen. Banden

samarbetade med tre körer från Jämtland, *Mossaik*, *Hedekören* och *Strömsunds kyrkokör*, och jobbade med olika typer av material. Detta resulterade sedan i 3 konserter under maj månad.

Detta projekt fick stöd av Statens Musikverk, Esrtd Norr, Sensus och Studieförbundet Bilda.

www.kongero.se www.massivet.nu
Anna Wikenius, 0702205199
info@kongero.se
Leif Ottosson

Och Röstkryssets vinnare blev - ta-daaa! - en växjöbo! Grattis, Eleonor Andersson! Den här gången får krysslösare klara sig utan. Det får inte plats. Så det så.

RÖSTAKADEMIN LADDAR FÖR TVÅ INTRESSANTA PROGRAM I HÖST!

Rösten och Bones for life® – om röstträning med tillämpad Feldenkrais® som redskap.

En interaktiv föreläsning där Berit Norberg leder oss från upplevelse till reflektion och teori.

Berit var tidigare verksam som sångpedagog i Örebro och Inggesund och har under senare år framgångsrikt arbetat med röstprofessionella i denna metod. Det blir en spännande och utforskande kväll som arrangeras i samarbete med Röstforum Stockholm!

Tid: Onsdagen den 26 oktober, kl 18.30–21.00

Plats: SMI, Egebysalen vän 6

Kostnad: Gratis för medlemmar i Röstakademien och Röstforum. Övriga 200:-

Obligatorisk anmälan till margareta.thalen@smi.se senast 21 oktober!

Efterlängtade Gillyanne Kayes och Jeremy Fisher tillbaka på SMI!

Gillyanne och Jeremy, internationellt verksamma pedagoger inom musical och populärmusikaliska genrer, håller en heldag med föreläsning, workshop och masterclass. Deras metoder och publikationer är i ständig utveckling och vi får ta del av det allra senaste!

Dessutom finns möjlighet att teckna sig för privatlektion söndagen den 13 november!

Tid: Lördagen den 12 november kl 10.00–17.00

Plats: SMI, Aulan

Kostnad: 600:- (480:- + moms) Medlemmar i Röstakademien samt studenter 300:- (240:- + moms)

Privatlektion 850:- (680:- + moms)/45 minuter

Anmälan till lördagen och bokning av privatlektion görs till margareta.thalen@smi.se senast 1 november. Glöm inte ange faktureringsadress!

Stockholms Musikpedagogiska Institut
08-611 05 02 info@smi.se www.smi.se

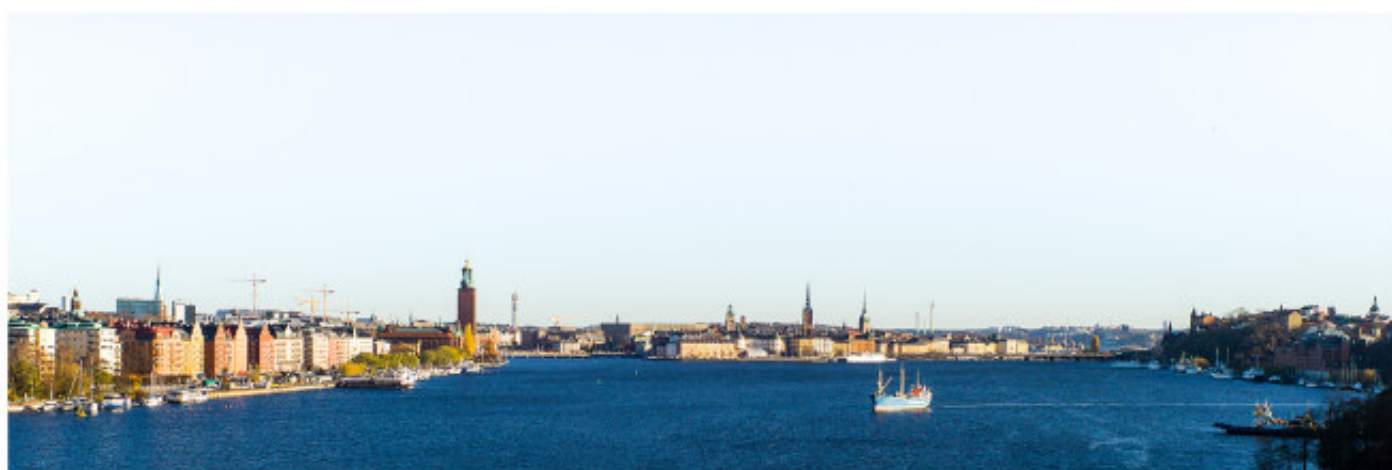

Foto: David Aler

Världskongress i Stockholm!

För första gången hålls ICVT (International Congress of Voice Teachers) i Sverige. Dessutom är det 30-årsjubileum! Kongressen, som äger rum i Stockholm med huvuddelen av aktiviteterna förlagda till Waterfront Congress Centre och nya Kungliga Musikhögskolan, förväntas locka många hundra pedagoger från hela världen till vår vackra huvudstad. Temat för kongressen är:

"The Future of Singing – Tradition and Science in Harmony"

Vi på SSTPF (Svenska Sång- och Talpedagogförbundet), som arrangerar ICVT2017, ser fram emot ett spännande program med många internationellt ledande pedagoger, konstnärer och forskare. Dessutom ordnas middagar och mingel, spännande utflykter och konserter. Mer information och anmälningsblankett för er som är intresserade av att bidra till programmet eller bidra som sponsorer finns på vår webbplats: www.icvt2017.com.

International Congress
of Voice Teachers
Stockholm 2017

2-6 augusti 2017
i Stockholm
ICVT2017.com